

ارزیابی آسیب پذیری کالبدی مساکن شهر تهران در برابر زلزله (مطالعه موردی: منطقه ۱۳ شهر تهران)

محمد رضا اوپاری^۱، دکتر آزاده اربابی سبزواری^۲

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر، otari@usa.com

۲- دانشیار، عضو هیئت علمی گروه جغرافیا و برنامه ریزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر، aarbaby@yahoo.com

چکیده

همواره وقوع بلایای طبیعی نظیر سیل، زلزله، طوفان و... در اغلب موارد تاثیرات مخربی بر سکونتگاه های انسانی باقی گذارده و تلفات سنگینی بر ساکنان آنها وارد ساخته است کشور ایران در طول تاریخ یه دلیل ویژگیهای جغرافیایی، اقتصادی، فرهنگی، طبیعی و سیاسی همواره در معرض بحرانهای طبیعی و غیرطبیعی زیادی قرار گرفته و به تبع آن خسارات مالی و جانی زیادی نیز از این راه به کشور تحمیل کرده است. بررسی آسیب پذیری مساکن شهرها در برابر این بحران طبیعی، یکی از اهداف مهم برنامه ریزی شهری است. هدف از انجام این تحقیق، ارزیابی وضعیت آسیب پذیری مساکن منطقه ۱۳ شهر در برابر بحرانهای طبیعی چون زلزله می باشد. نوع تحقیق از نظر روش توصیفی- تحلیلی و از نظر هدف کاربردی بوده، و با روش نمونه گیری تصادفی طبقه بندی شده است. همینطور حجم نمونه مورد بررسی با استفاده از فرمول کوکران، ۳۸۴ نفر بدست آمد، و جهت تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS و آزمون های پیرسون و اسپیرمن استفاده گردید. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می دهد که متغیرهای وضعیت قرارگیری مسکن، زیربنای مسکن، عمر مسکن، مشخصات فنی، دسترسی به ساختمان، تراکم مسکونی و آموزش و آگاهی رابطه معناداری با آسیب پذیری مساکن در منطقه ۱۳ شهر تهران دارند.

واژه های کلیدی

بحران، آسیب پذیری، زلزله، مسکن، منطقه ۱۳ شهر تهران

مقدمه

همواره وقوع بلایای طبیعی نظیر سیل، زلزله، طوفان و... در اغلب موارد تاثیرات مخربی بر سکونتگاه های انسانی باقی گذارده و تلفات سنگینی بر ساکنان آنها وارد ساخته است (قنواتی و همکاران، ۱۶، ۱۳۸۸). تغییرات کاربری اراضی، گسترش شهرنشینی، سازه هایی غیر اصولی، سیستم فاضلاب قدیمی، افزایش آلودگی و توسعه اراضی غیر قابل نفوذ در مناطق شهری اثر مهمی در وقوع این مخاطرات دارند (خلج، ۸۲، ۱۳۹۲). اگرچه تکنولوژی پیشرفته آسایش و تسهیلات لازم را در برابر حوادث طبیعی اعم از سیل و زلزله فراهم آورده است، ولی شهرها در برابر این گونه حوادث خیلی آسیب پذیرند. آنچه مسلم است این است که جمعیت زیاد و متراکم

شهرها سرانجام به افزایش خسارت های ناشی از این حوادث منجر خواهد شد (تقوایی و سلیمانی، ۴۶، ۱۳۹۰). مسئولان شهری راهبرد مختلفی را برای مقابله با اختلالات احتمالی پیشنهاد کرده اند که یکی از نکات با اهمیت در زمینه مدیریت بحران این است که در خوشبینانه ترین وضعیت، هر اندازه هم واکنش سازمان های مسئول برای مقابله با آثار بحران سریع و همه جانبه باشد و به هر میزان از امکانات و تجهیزات مناسب استفاده شود، باز هم در شرایط بحرانی نیروهای امدادی قادر به پاسخگویی سریع نیستند و تا چند ساعت اول پس از بحران کمک های سازماندهی شده به آسیب دیدگان نخواهد رسید.

کشور ایران در طول تاریخ یه دلیل ویژگیهای جغرافیایی، اقتصادی، فرهنگی، طبیعی و سیاسی همواره در معرض بحرانهای طبیعی و غیرطبیعی زیادی قرار گرفته و به تبع آن خسارات مالی و جانی زیادی نیز از این راه به کشور تحمیل کرده است. علیرغم تدوین قوانین و مقررات کلان به ویژه در سالهای اخیر نظیر چشم انداز ایران در سال ۱۴۰۴، مصوبات و سیاستگذاریهای کلان مجمع تشخیص مصلحت نظام، قانون برنامه چهارم توسعه کشور و سایر ضوابط و دستورالعملهای دولتی در زمینه ایمن سازی و مقاوم سازی، متأسفانه به دلیل عدم شکل گیری ساختارهای مربوطه وقوع هر نوع بحرانی، شهرهای کشور را با مشکلات و تهدیدهای ناگواری مواجه می سازد.

آسیب پذیری تابعی از میزان در معرض بودن (چه کسی و چه چیزی در خطر است) و حساسیت یک سیستم (درجه ای که مکانها و افراد آسیب می بینند) است (Cutter Etal, 2008, 52). میزان حساسیت یک جامعه در مقابل حوادث و سوانح از یک سو و بزرگی اندازه ضایعات و خسارات در هنگام وقوع از سوی دیگر را آسیب پذیری می گویند (بزان و همکاران ۲، ۱۳۹۱)؛ به عبارت دیگر، آسیب پذیری حاکی از شرایطی است که یک فرد، سامانه یا افراد یک جامعه در برابر اثرات سوء یک مخاطره تأثیرپذیر باشند و آسیب ببینند. این شرایط می تواند فیزیکی، اجتماعی، اقتصادی، محیطی یا مربوط به فرایندهای مدیریتی باشد (پورموسوی و همکاران ۳۴، ۱۳۹۱). در ادبیات مربوط به مباحث زلزله آسیب پذیری به صورت میزان تحمل، پایداری و یا نجات از اثرات یک بلای طبیعی در بلند مدت و به همان میزان در کوتاه مدت تعریف شده است (Mileti, 1999, 106). آسیب پذیری را نیز می توان مفهومی